

ACC. N:R M. 14615: 1-15.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Sigfrid Ivensson, Höör*
Härad: *Frosta* Berättare: *" " "*
Socken: *Höör* Berättarens yrke: *f. d. vagnmakare*
Uppteckningsår: *1958* Född år *1880* i *Höör*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Smeder. s. 1-15.

LUF 109

Skriv endast på denna sida.

Här i vår by hade vi två riktiga smedjor å smederna i dem
var sina egna mästare som skålv anställde lärlingar och
gesäller efter behov, lärotiden för smed var fyra år, hade
då denna lärling skött sej ordentligt å visat fallenhet för
yrket kunde han få göra gesällprov efter denna tid och
skulle detta arbete då synas utav hantverksföreningen vid
ett för ändamålet sammanhallat sammanträde å bedömmas
af fackmän å belönas eller godkännas efter hur arbetet var
utfört, så kunde det vara olika föremål som var utförda,
så blev dom bedömda efter värighetens art å därefter belön-
ingen, det lägsta omnämmandet var godkänt, dett kunde
dom få sitt gesällbrev på. sen kunde det variera mycke
på hur arbelet var utfört, så kunde det heta med nöje god-
känt, eller med beröm godkänt, och tilldelar vi denna
unge man hantverksföreningens första andra eller tred-
je pris, för väl och noggrant utfört arbete, så stod det i
regel också vad detta arbete hade bestått utav, en plog en
harv, eller rent av ett vagnssmide av olika slag. Så var

det redan för 60 år sedan, här i vår byggd, i hela sock-
nen fanns 4 smedjor å alla var dom sina egna, inga stora
gårdar var här i Flöörs socken utan i regel mindre ställen
med ett par dragare, där kunde vara bönder som tyckte
det var onödigt med hästar så dom hade hela kobesätt-
ningen körtämjda, så att vet jag en som hade 6 kor å
alla kunde köras på lantbruket, å alla mjölkkor, så skifta-
de han så att dom gick bara en halv dag pr. ko isänder
män likväl körde han alltid i par, på så sätt skötte han
hela sitt ställe, å han påstod att dom mjölkade väl så bra
den tiden dom blev hörda, han fodrade nog väl så bra under
plöjningstiden så det var därför dom mjölkade bättre, emeller-
tid mädde korna bra att röra på sej, för han hade alltid friska
prächtiga kor. Andra som hade hade lite mycke jord för
ett par hästar hade även ett par oxar vilka gick utmärkt
på karrjord. Ja alla dessa människor behövde ju alla sme-
dens hjälp dels med all sorts redskap å alla hade ju någon
sorts vagn, dom måste flera sådana av olika slag, å alla

hade ju smeden fått ha sin hand vid, så noq var det alltid arbete för en smed i synnerhet på 70 å åttiotalet. då började först fjädervagnarna här i trachten, då min Fader kom till Höör 1870 fans inte en riktig fjädervagn i socknen, dom använde mycke hästryggen, så Prästen red till anäckset om söndagarna å för övrikt var han skulle han i tjänsteärenden, vagnarna var mycke dåliga så det var inte var som helst man kunde komma fram med vagn men på hästryggen gick det. Så kom ju min Fader till Höör som fullgod vagnmakare han hade lärt i Lund i fyra år å sedan praktiserat i Danmark i 7 år. danskarna var mycke före svenskarna i vagnsarbete, så hände det sig att en dansk ägde ett av dom största ställen i Höörs socken å då han fick reda på att Far hade arbetat i Danmark så länge, var han den första som beställde en fjädervagn ja till och med en scharabang för han hade stor familj, å den blev till hans fulla belåtenhet, så körde han ikring å förevisade sin fina fjädervagn för alla som

ville titta på den så Far fick mycket beställningar på hans rekommationer, men så var det ju smederna som kunde ju inte göra en riktig vagnsfjäder eller vagnsaxel så Far fick importera både axlar å fjädrar men sedan genom Fars inseende gick ju det andra beslaget ganska bra så det var många fjädevagnar som kom till då, både åk och fjäderlastvagnar, men nu är det ju defenitivt slut med all sorts hästvagnar, nu är det ju bara bilvagnar av alla slag, och nu i närvarande stund fins det knappast arbete för en enda smed i församlingen å arbetet är ju mest lite reparationer av alla slag. Något arbete för en vagnmakare fins inte i yrket så han får söka sej till vad han kan. Bilar å all sorts motorfordon har tatt död på alla gamla hantverk. Men det var ju gamla byasmeder vi skulle tala om, Här är en by som heter Ormanås å denna by har alltid haft sin egen smed, smedjan ligger på byns allmänning, men smedja med boningshus äger smeden och arändet för tomten som smedja å övriga

hus ligger på som tillhör smedjan, kontade smeden en kanna brännvin om året, efter ett gammalt kontrakt och detta brännvin skulle förtäras av byamannarna den första maj å kallades majgille å var alltid hemma hos smeden å var det då nåt särskilt smeden ville ha förbättrat på tomten fick han framföra det å då passade han ju på när stämningen var som högst, å så fördes där protokoll över alla avtal, så smeden hade något att stödja sina krav på. Till allmänningen hörde också en bra åkerbit som skulle plöjas m. m. för smeden hade ho som han till största delen födde på allmänningen, detta var i min ungdom alltså för en 60 år sedan, denna smed var en mycke mångkunnig man bland annat var han tandläkare, å var egare till flera sorters hemmasinidda tandredskap, så han inte bara drog ut tänder villket han var specialist på han kunde ta väck tandsten också. många gånger fick Per sme upp mitt i natten som tandutdragare, i regel drog patienterna^{sig} i det längsta men då inget annat var att göra blev smen anlitad å ut kom dom

tänderna om så en bit av häken skulle följa med, men han var också skicklig i att sko bongstyriga hästar, han hissade upp dem i taket där fick dom hänga å spralla till dom var trötta, sen värka å skodde smen dom utan vidare, å gäldade att ringa en ilsken tjur så var ju Per sme skåterskriven eller vin som gick på skogen å rota å böka för mycke så kunde smen sätta en liten pryddlig ring i det tryne vilken hade en god verkan, eller en kull smågrisar som skulle skäras så var ju smen den bäste, så även om gödvinen hade fått rödsjuka så var ju smen den som kunde bedömma hur mycke som skulle skäras av öron å rumpa så blodet kunde komma i rörelse, annars var döden oundviklig om några timmar, så man kan lätt förstå att smeden även kunde driva sina önskingar igenom på majgillen, ja honom kunde ju bönderna rent av inte undvara, å när det var torra å varma somrar å vagnhjulen knarra å klaga ja då var det ju Per sme som fick bota även dom, han fick ta ringarna av å stuka upp dem å lägga om dom på nytt så blev ju hjulen

som nya å inget knarr hördes mera varken från hjulen
eller bonden så nog var Per sme den mest betydande
mannen i byn, eller när grisarna var besvärade av ol, dom
bara stod å sugade å kunde inte äta till nån reda, så dom
vuxte inte utan för gick tillbaka i vickt för var dag, då var
det hög tid att be Per sme att titta på nassarna. ja di har
ju ol sa smen men det ska vi snart hjälpa jag har min
operatjanskniv me mej, nu ska vi sätta grisen på ändan
i en hörna i stian, så ska vi ha en stark hård pinne å
sätta mellom tennen pågrisa kregen så dom inte bider
fingrana å voss, för tungan är fastvryist änna fram i
spettsen så dom kan ju inte vanna tuggan i mongen,
så nu får ni hjälpa te å hålla dom stöddigt när vi får
dom på änna i en hörna så ska ja skära tunge bonnet
löst, di kommer te å skriga så de hörs i hela byn men
de kan ju inte hjälps, dom får tro va daj vell, men
grisana ska ble bra så daj kan eda å ble stora svin.
Ja å sen va de smen som ble bäen ing på jög

På gårdarna där gården skälv äger sin smedja med maskiner å verktyg, där anställdes en smed med fast lön å i regel förr hade dom gämt den kontanta lönen äv^{er} stat, som vissa kg. brödsäd vissa kg. fodersäd å vissa hektoliter potatis. samt bostad till familj, i regel ville dom ha gift folk på gårdarna förr, dom var liksom mera hemma-stadda, till mångt å mycket får en smed ha handräkning med släggning om inte annat, för i gamla tider fanns inte fjäderhammare, å i regel fick belgen drass för hand. så för det mästa hade smeden en lärning, annars fick någon av gårdens yngsta drängar vara smeden behjälplig med mångt å mycket, som på högsommaren då alla gårdens vagnar hade trähjul så torhade träet så ringarna lossnade så fick dom avtagas å stukas å läggas om på nytt annars frestades träet för mycke om ringarna fick ligga lösa på under hösten, så i regel fick hjulen ha sig en överhållning med trätjära vilken skulle vara varm vid påstrykning annars bet den inte på träet, vilket allt var smedens jobb.

I min ungdom alltså för en 60 år sedan, då var mark-
naderna i sitt flor där salubjöds allt, ja nästan allt, en
hel del skojare bland ärliga hantverkare å i bland dom
ärliga, fant man oftast verktygsmeder, mest från Jöinge
eller Småland dom hade liär utav alla storlekar å i regel
utav god kvallite å ett utmärkt bett, dom hade också band-
knivar med pråktigt bett å bra fason ett hantag utav trä
i varje ände, en sådan bandkniv var oundgänglig för en
vagnmakare när han skar till eller putsade hjulekrar, så
där ville gott äggjärn till att tälja i tjärnek dag för dag,
det fans fabriksgjorda sådana men dom var inte att gäm-
föra i bett eller stil, så man arbetade bra mycke lättare
med en sådan hemmasmidd bandkniv, å förhållandet var
unjefär ^{samma} med hemmasmidda liär, om man fick av rätta
sorten, dom hade även grövre knivar såkallade slaktkni-
var, även yxor såkallade bilor att hugga upp byggnads-
timmer med, långa i eggen men tunna å smäckra efter
sin storlek, även mindre yxor som användes av vagnmakare.

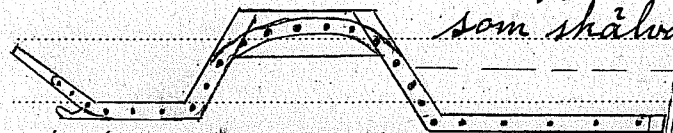
Bandkniv

utan en sådan yxa kunde knappast en wagnmakare re-
da sej innan man fick maskinkraft, därför fick dom slipas
gång på gång, å på det viset blev dom ganska fort upptä-
slitna, men så hade vi en smed här i Höör som var duktig
till att bo verktyg, därmed menas att sätta nytt stål i
slitna yxor sen blev dom ju som nya, det blev ju alltid
billigare än att köpa nya yxor jämt, å vid sådant arbete
hade han alltid träkol, annars användes ju alltid stenkol
till vanligt smide, men vid allt eggverktyg använde han
alltid träkol, likaså då han härdade mejslar eller stenborr.
Han var alltid en bra kund på auktioner där var det
alltid vår beste byasmed som ropade inn alla gamla
vagnar m. m. skrot som sedan förvandlades till alla
möjliga pråktiga saker, fjädrarna richtades upp å härdades
om å blev som nya, axlarna boddes å warvades om, så var
dom också som nya, men var hjulbringarna förmycke
hantslitna så blev dom till skoning på källkar, eller
annan skoning som passade där kanterna passade att

vara avrundade så sparade han de arbetet så det var en mycke praktisk å duktig smed, men hos järthan- laren var hans räkning inte stor för året, han trivdes med att göra om gammalt till nytt, han värmdes å knabba de om det gamla skroten så det såg ut som nytt, kom det sedan lite oljefärg på, sen skulle det ett van't öga till att upptäcka att det inte var nytt järn, å måla sina allster gjorde han själv, å arbete sparade han inte på, men allt trävärk bestälde han alltid nytt å de bestälde han alltid så att det skulle passa till hans gamla beslag, på den tiden gjorde vi en sorts vagnar som kallades svällarvagnar vilka var mycke bärkraftiga till följd av sin konstruktion inuti korgen låg ett grovt järn på höghant som var bastant påskru vat, sådana järn var dyrbara att göra nya, men dom kunde med fördel användas till vagn efter vagn, dom satt innuti så dom var inte mycke synliga å inte utsatta för väta så dom behöll sin hållfasthet, så kunde våran smed köpa en sådan gammal vagn för hälften vad det nya järnet var värt, så

var det att riva av dessa järn å skicka till vagnmakaren
å beställa ett nytt träverk som passade till dessa järn så
hade smeden inte ett dugg arbete på dem, svällaren är lik-

som skålaa benranget till den blivande
vagnen, och så detta svällarjárn
skulle passa prisis, å sammanhålla å styrka vagnskorgens bär-
ighet. järnet är ritat här som det ligger på högkant inuti vagns-
korgen å prickarna skulle föreställa skruvar. sedan byggde
man på dessa svällare med bottnar å sidor så fick man en
både stark å trevlig resvagn. I min ungdom skickade vi
många sådana skånska resvagnar till Stockholmstrack-
ten, många gånger utav massiv alm eller ask å så bara lac-
kerade så att träets naturliga färg framträdde. Ja denna
smed han gjorde sej smått förmögen på sitt förvandlande
från gammalt till nytt. Men så hade vi en annan smed
som hade sin smedja inte så långt ifrån sin kolega han
avskydde allt vad gammalt järn var, han gjorde allt sitt smi-
de av nytt järn, men vid hans bouppteckning befans det att

debet å kēdit jick jämt ihop, så det lönar sej tydligen inte att vara rent för årlig. Ja i regel så hade ju varje smedja sin kolbox som rummet kallades där kolförrådet bevarades å det skulle ju hålst ligga till så att det jick lätt att med en skoffa skyffla in lite kol diricht vid fyren i smedjan, likaså hade varje smed en shostall med platts för minst två hästar i regel fyra, så att vid dåligt väder dom slapp att stå ute, och ofta var det så att vid dåligt väder fick dom fara till smeden å få verkat å skott; oftast vid varje smedja fanns en vagnsport med platts för ett par vagnar. I min ungdom börjades det med små handdragna små tröskverk, med en rund plåt-cylinder med korta järntaggar som slog av såden då dom stoppade in en neker, å två man drog denna cylinder runt med en rev vid var sida om lilla tröskverket, sådana tröskverk var det många smeder som förfärdigade, med vagnmakarnshjälp som fick göra träet till dessa verk, å det fick vara ganska stabilt att skruva alla lager fast i, å två

långa svarvade hantag till vevarmarna dessa fick vara
för två händer för dessa småtröskor gick ganska tungt
inga hulager fanns då, å dom som drog fick ju innandas
all tröskroken, så dom blev aldrig populära, då slog
dom hållre med den gamla slagan. Under arbete
i smedjan fick alltid smederna gå klädda i förskinn
som kunde taga emot smelopporna, annars gick dom direkt
igenom benkläderna, så det gick ju inte alls, när dom smet
eller svejsa å järnet var vitvarmt då smedens smihammare
träffade med första slaget, det var då just som det vita jär-
net stänkte runt kring den grova hammaren å just dom
stänkarna kallades smeloppor för dom stack så obarmhär-
ligt, dom gick tvärs igenom allt vad tyg hette, men på ett
halvskin stutrade dom, och var ju ögonblickligen svarta för
dom var för små att hålla vermen, för övrigt fick smederna
varagravt klädda gärna i skintröja, å trösko som tog mot
många stötar från nerfallande järnbitar annars gick det
lätt att få blåa naglar på tårna, men utav deras tunga

arbete redan från tidigaste ungdommen blev dom ju i regel muskelstarka å det var ju alltid en ynglings stoltthet att visa hur stark han var, därför var det ofta brukligt att under vackra sommarkvällar samlas utan för smedjan på någon gräsplan eller dylikt, där dom kunde lyfta varandra på styva haser eller resa sej med nachaspänne å mycke sådant, eller kyssa storläggan, winga upp släggan liksom bak om armbågen å ta emot den med munnen var man då inte tillräckligt stark i armen fick man en ordentlig kyss av släggan, villket utlöste ett alment jubel, å en utstående tand fick ett mera intryckt läge, å ^{en} munulån spräckte så i regel fanns det en trapets i skostallen eller vagnsporten där fick man ytterligare prova musklerna å höjpunkten där var att kunna hänga i en krökt arm, annars slog man runt å krängde sej på alla vis, tillockmed hängde man i tårna, var det då nån som dräsa ner blev det extra applåder. Ja det var den tidens sport, men det var ju i alla fall en liten början ingen ville vara såmst, samma regel gäller än